

Het leven en de fabels van Esopus

Het leven en de fabels van Esopus

Teksteditie met inleiding, hertaling en commentaar door

HANS RIJNS en WILLEM VAN BENTUM

Hilversum
Verloren
2016

Deze publicatie werd mede mogelijk gemaakt dankzij financiële steun van onder andere de Stichting Professor van Winter Fonds.

Stichting Professor van Winter Fonds

Afbeelding op het omslag: voorkant *Dye hystorien ende fabulen van Esopus*, Gheraert Leeu, Antwerpen, 1485; Den Haag, Meermanno-Westreenianum 1B1, A1r; achterkant *Aesopus vita et fabulae*, Gheraert Leeu, Antwerpen, 1486; Koninklijke bibliotheek, Den Haag, signatuur: KW 171 E 37, Iiv.

ISBN 978-90-8704-567-8

© 2016 Hans Rijns, Willem van Bentum & Uitgeverij Verloren
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Opmaak: Rombus, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

Inhoud

Voorwoord	7
Inleiding	
Esopus, de fabelverteller	9
Fabels en anekdotes	13
Fabels: zeer oude verhaaltjes met een moraal	15
Fabelverzamelingen	19
De Esopus van Steinhöwel (1476/1477)	22
De bronnen van Steinhöwel	24
De compositie van de Esopus	25
De verspreiding van Steinhöwels tekst in Europa	26
Julien Macho's <i>Esope</i> (1480)	27
Gheraert Leeu, drukker van fabels	29
Gheraert Leeu's <i>Esopus</i> (1485)	31
De <i>Esopet</i>	34
De houtsneden	34
Overzicht ontstaansgeschiedenis van de Esopus	43
Beschrijving van de bron	44
Verantwoording	46
Lijst met de episodes, fabels en anekdotes in 'Het leven van Esopus' en de daaropvolgende fabels en anekdotes	49
Editie en hertaling	
<i>Dye hystorien ende fabulen van Esopus / Het leven en de fabels van Esopus</i>	57
Het leven van Esopus (Rinuccio)	58
Boek I (Romulus)	160
Boek II (Romulus)	186
Boek III (Romulus)	214
Boek IV (Romulus)	246

Boek V (Extravagantes)	272
Boek VI (Rinuccio)	332
Boek VII (Avianus)	354
Boek VIII (Petrus Alfonsi en Poggio)	382
Bijlage	
De ontbrekende anekdotes in het boek van Leeu	422
Lijst van emendaties	450
Verantwoording van de afbeeldingen	455
Bibliografi	456
Dankwoord	462
Register van eigennamen, goden, plaatsen en landen	463
Register van dieren, personen, hemellichamen, planten, bomen en voorwerpen	467

Voorwoord

VAN INCUNABEL NAAR MODERNE EDITIE

Op 12 oktober 1485 verscheen *Dye hystorien ende fabulen van Esopus* in ‘die vermaerde coopstadt t’Antwerpen’, zoals de drukker Gheraert Leeu op de laatste pagina laat weten. Het boek is geïllustreerd met 186 houtsneden. In een korte inleiding vermeldt Leeu zijn bronnen en stelt hij de hoofdpersoon van zijn boek voor: Esopus, een scherpzinnig man, die fabels maakte ter lering en verstrooiing. Dan volgt de levensbeschrijving van deze Esopus, met aansluitend 164 fabels en anekdotes, verdeeld over acht ‘boeken’.

Dye hystorien ende fabulen van Esopus is een vertaling van de Franse *Esope* van Julien Macho (1480), een werk dat op zijn beurt uit de Latijns-Duitse *Esopus* van Heinrich Steinhöwel (1476/1477) is vertaald. Van de druk van Leeu is slechts één compleet exemplaar overgeleverd, dat in het Museum Meermanno-Westreenianum in Den Haag berust. Een tweede, incompleet exemplaar wordt bewaard in de Universitäts- und Landesbibliothek in Darmstadt.

Van deze incunabel (vroegedruk) was geen moderne editie voorhanden. Om in die leemte te voorzien besloot ik na overleg met Paul Wackers, die mij wees op dit gemis, een volledige editie samen te stellen. Aanvankelijk was het plan om een diplomatische transcriptie¹ in boekvorm uit te geven, maar daarvan heb ik afgezien, omdat zo’n tekst niet erg toegankelijk is voor een breed publiek. De diplomatische transcriptie is echter wél gemaakt, mede als werkdocument voor dit boek, en compleet met alle afbeeldingen aan de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren aangeboden ter publicatie. Die transcriptie is nu voor kenners van het Middelnederlands online te raadplegen.²

De voorliggende editie, vervaardigd in samenwerking met Willem van Bentum, bevat een kritische leestekst van Leeu’s boek, dat wil zeggen: de Middelnederlandse tekst is makkelijker leesbaar gemaakt voor de hedendaagse lezer. Daarnaast staat een moderne hertaling van de tekst: het levensverhaal van Esopus en alle fabels en

1 Een diplomatische transcriptie is een tekst die zo dicht mogelijk bij het origineel staat. De schrifttekens worden wel overgezet in moderne drukletters, maar de interpunctie en het hoofdlettergebruik zijn als in de brontekst.

2 http://www.dbnl.org/tekst/leeu002hysto2_01/.

anekdotes die in de druk van Leeu zijn opgenomen. Verder zijn in een bijlage negen scabreuze anekdotes en een 'Entschuldigung' (verontschuldiging) toegevoegd, die Steinhöwel in zijn druk van 1476/1477 opnam, maar die niet voorkomen in de druk van Leeu van 1485.

De inleiding op de editie biedt achtergrondinformatie over Esopus, de literaire genres fabel en anekdote, de vroege drukken van de Latijns-Duitse *Esopus* en de Franse *Esope*, die ten grondslag lag aan de Middelnederlandse vertaling, en de compositie en verspreiding van de tekst. Daarnaast is er aandacht voor de drukker Gheraert Leeu en zijn *Esopus*, de houtsneden en de op zichzelf staande fabelcollectie *Esopet*. Tot slot wordt er een schematisch overzicht gegeven van de ontstaansgeschiedenis van 'onze' *Esopus*.

Als handreiking aan de lezer is verder opgenomen: een korte beschrijving van de incunabel, een verantwoording van de kritische tekst en hertaling, een uitgebreide inhoud van de editie, diverse registers, een bibliografie en een lijst van emendaties

Rest mij om iedereen die deze editie ter hand neemt, toe te wensen dat de fabels 'dijn verstant verlichten ende scarpes sullen ende sullen u gheven een sake van blijscapen'.

Hans Rijns, Leiden, mei 2016

INLEIDING

ESOPUS, DE FABELVERTELLER¹

De raaf, de vos en de kaas; de krekel en de mier; de vos en de zure druiven. Deze bekende fabels zijn zogenaamde ‘esopische fabels’, vernoemd naar de legendarische fabelverteller Esopus, die geleefd zou hebben in de eerste helft van de zesde eeuw v.Chr. Over zijn leven is weinig bekend; wat wij weten komt van spaarzame vermeldingen in klassieke teksten.

Zijn naam komt voor het eerst voor bij Herodotus van Halicarnassus (ca. 485-425 v.Chr.), een Griekse historicus die in het Westen wordt beschouwd als de grondlegger van de Griekse geschiedschrijving. Herodotus is bekend door zijn werk *De Historiën*. Daarin wordt Esopus terloops genoemd in de episode over de befaamde hetaere² Rhodopis, die met de Samiër Xanthes naar Egypte kwam en daar een vermogen verdiende. Zij was de slavin geweest van een zekere Iadmon van Samos, die blijkbaar ook Esopus als slaaf had in die tijd. Herodotus heeft een tijd in ballingschap op Samos gewoond. Dat zou verklaren dat hij bekend was met dit verhaal.³ Toen de inwoners van Delphi middels een orakel lieten vragen wie het zoengeld voor de gewelddadige dood van Esopus wilde opeisen, meldde Iadmon zich, de kleinzoon van de oude eigenaar van Esopus. Herodotus vermeldt niet de omstandigheden van Esopus’ dood. Blijkbaar ging hij ervan uit dat het verhaal algemeen bekend was bij het publiek. Pas in teksten van een half millennium later – zoals een werk van Plutarchus (ca. 46-120) en de *Vita Aesopi*, de levensbeschrijving van Esopus – wordt het hele verhaal verteld. Daarin staat vermeld hoe de bewoners van Delphi hem vals beschuldigden van heiligschennis en hem terechtstelden.⁴

Ook de toneelschrijver Aristophanes (ca. 452-388 v.Chr.) zinspeelt op deze affaire. In zijn komedie *De wespen* (422 v.Chr.) vermeldt hij dat Esopus door de Delphiërs

¹ Om uitgebreide toelichtingen en voetnoten te voorkomen is een register van eigennamen, goden, plaatsen en landen in deze editie opgenomen: p. 463-466.

² Oudgrieks ‘hetaira’, vrouwelijke vorm van ‘hetairos’: makker, kameraad. Een eufemisme voor courtesane (publieke vrouw).

³ *Historiën* (II, 134).

⁴ Deze informatie is te vinden in *De sera numinis vindicta* 556f-557b van Plutarchus en in de *Vita Aesopi* (ca. 124-140), een werk dat ongeveer in dezelfde tijd is ontstaan.

werd beschuldigd van het stelen van een schaal van de god Apollo.⁵ Esopus wordt ook genoemd in *De vogels*, een komedie van deze auteur die in 414 v.Chr. voor het eerst werd opgevoerd. De Athener Pisthetaerus, een van de personages, vertelt dat de vogels het oudst zijn, zelfs ouder dan de goden. Als de koorleider zegt dat hij dat niet wist, antwoordt Pisthetaerus: ‘Dat komt omdat je onwetend en niet nieuwsgierig bent en je Esopus niet stukgelezen hebt.’⁶ Er bestond dus blijkbaar een verzameling met fabels van Esopus waar je wat van kon leren.

Aristoteles (384-322 v.Chr.) was eveneens bekend met het leven en de fabels van Esopus. Niet alleen in de *Retorica* – een verhandeling over de kunst van het overtuigen – komen wij de naam Esopus tegen, maar ook in een aantal van zijn andere werken.⁷ In een scholion (een geleerde aantekening) bij vers 471 van *De vogels* van Aristophanes staat dit: ‘Aristoteles zegt in de *Staatsinrichting van de Samiërs* dat Esopus beroemd was door het vertellen van fabels.’⁸ De bron van Aristoteles was de *Hooroi Samioon* (ca. 510 v.Chr.) van de Samische kroniekschrijver Eugeon; dit werk is verloren gegaan.⁹ Meer informatie over Esopus is in hetzelfde scholion terug te vinden: ‘Esopus was een Thraciër en hij werd vrijgelaten door Iadmon de Stomme. Hij was eerst de slaaf van Xanthus.’ De Amerikaanse classicus en filoloog Ben Edwin Perry (1892-1968) merkt op dat de namen Iadmon en Xanthus ergens in de lange overlevering van leven en werken van Esopus verwisseld zijn. In het levensverhaal van Esopus, dat veel later is opgetekend, is het namelijk Xanthus die Esopus in vrijheid stelt en niet Iadmon.¹⁰

In de eerste eeuw n.Chr. heeft een onbekende schrijver het levensverhaal van Esopus op schrift gesteld: *Bios Aisooou*. Perry sluit echter niet uit dat het reeds in de vijfde eeuw v.Chr. is opgeschreven en verwijst bij deze speculatie naar *De wespen* van Aristophanes (zie hiervoor).¹¹ Deze levensbeschrijving is in Griekse handschriften in drie versies overgeleverd, die nogal van elkaar verschillen. Aan het begin van de veertiende eeuw vond de Byzantijnse monnik Maximus Planudes (ca. 1255-1305) in Constantinopel een tekst met de *Bios Aisooou* en bracht deze naar Italië. Deze versie werd in 1479 in Milaan gedrukt door Bonus Accursius en staat dan ook bekend onder de naam *Vita Accursiana*.¹² Een tweede, kortere versie werd in 1845 door Westermann gepubliceerd. Een derde versie (*Vita G*) werd in 1952 door Perry uitgegeven.¹³ De tekst die Planudes vond, werd door Rinuccio da Castiglione (1395-1457) in het Latijn ver-

5 Aristophanes, *De wespen*, v. 1445-1448.

6 Aristophanes, *De vogels*, v. 471-475. Henderson 2000: 83.

7 Smith en Ross e.a. 1912, *De partibus animalium*, book III. 2, 663^a-663^b. Ross e.a. 1931, *Meteorologica*, book II. 2, 356^a.

8 Rose 1866: 355, fragment 573.

9 Perry 1975: XXXV.

10 Perry 1975: XXXVII.

11 Perry 1936: 25, noot 1.

12 De standaardtekst hiervan is door Alfredus Eberhard gepubliceerd in 1872.

13 Zie Kurke 2011: 16.

taald: de *Vita Aesopi*. Hij voegde er honderd fabels aan toe die toentertijd toegeschreven werden aan Esopus. Dit werk werd in 1474 voor het eerst gedrukt in Milaan door Antonius Zarotus.¹⁴

Volgens deze *Vita* zou Esopus geleefd hebben in de eerste helft van de zesde eeuw v.Chr. Hij zou afkomstig zijn uit Phrygië, dus geen Griek, en oorspronkelijk een slaaf zijn uit het plaatsje Amorion bij Troje. Deze plaats is verder onbekend en de naam zou ook weleens fictief kunnen zijn. Het betekent zoiets als ‘plaats van verschoppelingen’. De tekst van de *Bios Aisooou* heeft in de loop der eeuwen – van vertaling naar vertaling en van druk naar druk – veel veranderingen ondergaan, voordat hij door Leeu werd uitgegeven. Het uiterlijk van Esopus veranderde mee. Hij zou oerlelijk, gebocheld en zwart van huidskleur zijn geweest. En aanvankelijk was de man die beroemd zou worden door verhalen waarin stomme dieren kunnen spreken, zelf ook stom.¹⁵

De fysieke kenmerken van Esopus verschillen in diverse bronnen. Anton van Duinkerken (1903-1968) vatte het leven van Esopus samen in een essay dat opgenomen is in een bundel over schrijvers met lichamelijke gebreken.¹⁶ Naast bijvoorbeeld de blinde Homerus en de jichtlijder Erasmus komt ook de gebochelde Esopus voor in dit boek. Van Duinkerken haalt in zijn essay de Antwerpse schoolmeester en dichter Anthoni Smyters (ca. 1545-1626) aan. Smyters gaf in 1612 in Rotterdam bij de drukkerij van Jan van Waesberghe een bundeltje esopische fabels uit. Bij aanvang van de levensbeschrijving van Esopus somt hij alle gebreken van de fabeldichter op:

Want hy hadde een grof groot hoofd, eenen in-ghedructen platten neuse, een groot aenzicht, een langh kinnebacken, scherpe ooghen, eenen korten hals, lanc, hanghende lippen, dic van buic, ghebult, kromme beenen, breede voeten, swert van lijve (waer van hy den naem Esopus hadde) ende alzoo leelijc ende mismaect, dattet niet schrijvelijc en is. Ende het quaetste was: hy hadde een langzame onbequame sprake, met een donckere onaerdige stemme.¹⁷

Een aantal van deze kenmerken vinden we niet terug in de beschrijving van Leeu. Alereerst de bochel, maar vreemd genoeg wordt Esopus op de titelpagina wel met een flinke bochel afgebeeld. De afbeelding is gebaseerd op de tekst van Steinhöwel in de druk uit 1476/1477. Daar treffen we bij de beschrijving van de mismaakte Esopus wel de bochel aan: ‘gybberosus atque ventrosus’ (gebocheld en met een dikke buik). Ook Macho neemt deze beschrijving over: ‘bosse et grosse pance’ (bult en dikke pens).¹⁸

Verder laat meester Smyters ons weten dat Esopus een ‘langzame, onbequame

14 Hecker 1982: XII, voetnoot 9. Zie ook de edities van Westerman 1845 en Perry 1952.

15 Van Bentum 2012: 241.

16 Van Duinkerken 1986: 49-114.

17 Smyters 1612: Want hij had een grof groot hoofd, een ingedrukte platte neus, een groot gezicht, een lange kin, priemende ogen, een korte hals, breed hangende lippen, een dikke buik, een bochel, kromme benen, brede voeten, een zwarte huidskleur (waarvan hij de naam Esopus had) en was zo lelijk en mismaakt, dat het onbeschrijfelijk is. En het ergste van alles was: hij sprak langzaam en gebrekkig, met een lage, lelijke stem.

18 Steinhöwel: 3v; Macho 1486: a2r.

sprake' heeft. Dit betekent dat hij naast alle andere gebreken ook nog moeizaam sprak en dat vinden wij ook niet terug in de *Esopus* van Leeu. Ook hier brengt de druk van Steinhöwel opheldering: 'lingua tardus atque blactero' (hij was traag van tong en stotterde). Maar bij Macho lezen we dat hij 'ne savoit parler' (niet kon praten).¹⁹ Leeu houdt wat de beperking van de spraak betreft zijn Franse voorbeeld aan: *Esopus* kan aanvankelijk niet praten, maar hij ontvangt na bemiddeling van een priester die door hem geholpen was, zijn spraakvermogen van de godin van de gastvrijheid. In het boek van meester Smyters raakt hij, in navolging van Steinhöwel, zijn gestotter kwijt.

De etymologische verklaring dat hij aan zijn zwarte uiterlijk zijn naam ontleent, ontbreekt zowel bij Steinhöwel als bij Macho. Ook in de druk van Leeu komt deze verklaring niet voor. Smyters heeft hoogstwaarschijnlijk een druk van Johannes Frobenius (ca. 1460-1527) voor zich gehad. In de tweetalige druk (Grieks en Latijn) van Frobenius uit 1517 staat dat *Esopus* naast al die andere kenmerken ook zwart was en dat hij daaraan zijn naam ontleende: 'niger, unde et nomen adeptus est; idem enim Aesopus, quod aethiops' (zwart, vanwaar hij ook zijn naam verkreeg; Aesopus betekent namelijk hetzelfde als Ethiopiër).²⁰ Dit is de letterlijke vertaling van wat er in het Grieks staat in de *Vita Accursiana*. Deze etymologie – Aesopus = aethiops: man met donker verbrand gezicht (aithein: verbranden; oops: gezicht) – zou later aan de naam toegevoegd kunnen zijn om een tegenstelling te vormen met de naam Xanthos, die 'blonde' betekent. De naam *Esopus* zou ook een andere betekenis kunnen hebben: man met gelukbrengend gezicht (aisios: gunstig, voorspoedig; oops: gezicht).²¹ Bij Steinhöwel treffen we wél aan dat hij zwart is: 'nigro colore'.²² Maar dit kenmerk ontbreekt in de Duitse vertaling en komt ook niet voor bij Macho en Leeu. Opmerkelijk is ook dat hij niet zwart wordt afgebeeld, zoals in de Latijnse tekst staat.

Esopus staat met zijn lelijke uiterlijk en scherpe tong in een lange traditie. Hij heeft voorgangers gehad. Bij Homerus al heeft Thersites – van nederige afkomst, foeilelijk en voorzien van een bochel – de lachers op zijn hand, wanneer hij grappen maakt ten koste van de Griekse helden. Maar iedereen moet ook hartelijk om hem lachen, als hij vanwege zijn kritiek een pak slaag krijgt (*Ilias* II, 211-277). *Esopus* is zelf weer de voorganger van een lange reeks zotten en narren, Pulcinella's en Jan Klaassens, allemaal bedoeld om de mensen aan het lachen te maken en bijna allemaal voorzien van een bochel. Het is van alle tijden te lachen om mismaaktheid.

Eeuwenlang leek iedereen ervan overtuigd dat *Esopus* de auteur was van de fabels die zijn naam droegen. Tegenwoordig wordt daar door onderzoekers anders over gedacht. Er wordt zelfs getwijfeld aan de historiciteit van *Esopus* zelf.²³ Of hij werkelijk

19 Steinhöwel: 4r; Macho 1486: a2r.

20 Frobenius 1517: A4.

21 Zie Kanavou 2006: 213-214.

22 Steinhöwel: 3v.

23 Van Dijk 1997: XV: 'Fable scholarship traditionally investigated the disputed historicity of its alleged founding

De wereld van Esopus.

in de eerste helft van de zesde eeuw v.Chr. op Samos leefde, zoals is aangenomen, zal misschien wel nooit bewezen kunnen worden. Wel is zeker dat in de tweede helft van de vijfde eeuw v.Chr. allerlei verhalen over hem al bekend waren in Athene.²⁴

FABELS EN ANEKDOTES

Het genre van de fabel is lastig te omschrijven en niet scherp af te grenzen van verwante genres als het exempel en de parabel.²⁵ In moderne wetenschappelijke studies treffen we min of meer overeenkomende definities aan.²⁶ Onder een fabel verstaan

father, Aesop.'; Mann 2010: 2: 'No surviving fable collection, and no individual fables, are old enough to have been written by Aesop, who lived, if he existed at all, in the sixth century BC.'

²⁴ Kurke 2011: 13-14.

²⁵ Exempel: oorspronkelijk een kort verhaal, ingelast in een redevoering of andere betogende tekst om een bepaalde stelling te illustreren. Ook buiten de redekunst vond het genre ingang en verschenen verzamelingen van exempels, ook in de middeleeuwen. Parabel: een vorm van gelijkenis om de toehoorder of lezer tot een morele houding te overreden. Dit didactische genre is vooral bekend uit het Nieuwe Testament. Van Gorp e.a. 1998: 153 en 321. Ook in de *Vita Aesopi* komt een aantal parabels voor.

²⁶ *Der neue Pauly* 1998, kolom 355-358. Zie ook Van Dijk 1997: 3-78 voor een uitgebreid overzicht van 27 definities in moderne wetenschappelijk studies (1954-1996) en 75 definities in klassieke bronnen vanaf Aristophanes (446-368

vrijwel alle studies een kort fictief verhaal met een moraal. De handelende personen (ook wel protagonisten genoemd) kunnen sprekende dieren zijn, maar ook natuurfenomenen (zon, maan, sterren, regen of wind), bomen, planten en gebruiksvoorwerpen. De protagonisten hebben vaak onderlinge geschillen over wie de meeste macht heeft. Mensen raken in gesprek met elkaar, maar ook met de hierboven genoemde protagonisten. Een goede fabel bevat naast een pakkend verhaal ook een directe boodschap en een moraal waaruit lering getrokken kan worden.

Deze definitie van de fabel komt overeen met die van Jill Mann in haar studie *From Aesop to Reynard*.²⁷ In het hoofdstuk ‘How animals mean’ behandelt zij uitgebreid de eigenschappen van fabels waarin dieren optreden.²⁸ Zij geeft een aantal verhelderende aanvullingen op bestaande definities, waarvan er hier enkele volgen

Mann haalt veelvuldig Klaus Doderer aan, die onderzoek heeft gedaan naar de kenmerken van de fabel.²⁹ Fabels spelen zich af op een ‘emptied stage’. Alleen de noodzakelijke rekwisieten worden genoemd: ‘Hinter diesem Requisit ist die Bühne leer.’³⁰ Het ontbreken van alledaagse details voorkomt dat je de dieren als mensen gaat beschouwen. De dieren hebben geen verleden. Ze zijn gekozen puur op grond van hun functionele eigenschappen: de kraanvogel vanwege zijn lange hals, de vos vanwege zijn sluwheid, de wolf vanwege zijn vraatzucht.³¹ Het handelen van de dieren wordt bepaald door de natuur, niet door menselijke overwegingen. Als dieren zich tegen natuurlijk gedragen, loopt het slecht met ze af. De ezel die een schoothondje wil zijn, wordt afgerost; de ekster die zich met pauwenveren opdoft, krijgt van zijn soortgenoten een flink pak slaag.³² Dieren die het slachtoffer worden van de streken die hen door andere dieren worden geleverd, worden niet als zielig beschreven. Niet: ‘en de gemene wolf vrat het arme lammetje op’, maar: ‘en de wolf vrat het lam op’, want een wolf is een roofdier en eet nu eenmaal lammetjes.³³ In veel fabels wordt gewaarschuwd voor misleidend taalgebruik (*verba blanda*). Alleen zotten hechten waarde aan vleierijen, bluf, bedreigingen, beloftes of argumenten.³⁴ Het doel van deze eenvoudige verhalen is om de boodschap, de moraal – ontgaan van alle emotionele ruis – kort en bondig tot zijn recht te laten komen.

De *Esopus* van Gheraert Leeu kwam in 1485 van de pers. Het is interessant om te weten wat men in die tijd onder een fabel verstond. Anda Schippers onderzocht de

v.Chr.) tot en met Isidorus van Sevilla (560-636).

27 Mann 2010: 28 en voetnoot 2.

28 Mann 2010: 28-52.

29 Doderer 1970: 41-60.

30 Mann 2010: 36; Doderer 1970: 59.

31 Mann 2010: 29-31.

32 ‘De ezel en het kleine hondje’ (17). ‘De ekster en de pauw’ (35). De fabels en de anekdotes zijn genummerd van 1 tot en met 164, volgens de nummering van Hermann Österley’s editie van Steinhöwel 1476/1477 (1873). Zie ook de verantwoording in deze editie.

33 ‘De wolf en het lam’ (2).

34 Mann 2010: 40-41.